

บทที่ 4

ผลการศึกษา

จากการศึกษาโดยวิธีการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจงทั้งหมด 12 ท่าน โดยใช้แนวคำถามแบบปลายเปิด เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้รับการสัมภาษณ์ได้แสดงความคิดเห็นอย่างครบถ้วนในแต่ละหัวข้อ โดยใช้แนวคำถามชนิดเดียวกันกับกลุ่มตัวอย่างแต่ละกลุ่ม ทั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ออกแบบแนวคำถามในการศึกษาให้ตรงกับกรอบแนวคิดของการศึกษา วัตถุประสงค์ของการศึกษา และการสรุปผลการศึกษาที่ได้จากการสัมภาษณ์จะนำมาแยกประเภทของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาเพื่อให้เกิดความเป็นหมวดหมู่ และสะดวกในการอภิปรายผล ซึ่งการศึกษากครั้งนี้แบ่งประเภทกลุ่มตัวอย่างเป็น 3 กลุ่ม คือ 1. ผู้นำชุมชน 2. ผู้ประกอบการร้านอาหารและผู้ประกอบการที่พัก และ 3. เจ้าหน้าที่จากเทศบาลตำบลปาย โดยมีรายละเอียดการสัมภาษณ์ในแต่ละประเด็นคำถาม และข้อสรุปผลการสัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

บริบททั่วไปของชุมชน และประวัติชุมชน

ประเด็นแนวคำถามข้อที่ 1 คือ บริบททั่วไปของชุมชน และประวัติชุมชน ซึ่งเป็นประเด็นเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชน บริบททั่วไปของชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยศึกษาถึงทัศนคติของกลุ่มตัวอย่างแต่ละกลุ่ม และจากการทบทวนตำรา หนังสือ และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับชุมชนปายาม ทั้งนี้เพื่อให้มองเห็นภาพรวมของชุมชน ซึ่งสามารถนำมาสรุปและแยกเป็นแต่ละประเด็นย่อยได้ดังนี้

สภาพภูมิประเทศและการตั้งถิ่นฐานของชุมชนปายาม

1. บริบทชุมชนในเขตเทศบาลตำบลปาย

ที่ตั้ง ขนาดและอาณาเขต

ชุมชนปายามเป็นชุมชนหนึ่งที่ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลตำบลปาย อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องทราบถึงบริบทของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลปายพอสังเขป เพื่อที่จะได้เป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจถึงบริบทของชุมชนปายามต่อไป

เทศบาลตำบลปาย อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน มีระยะทางห่างจากตัวเมืองแม่ฮ่องสอน ประมาณ 111 กิโลเมตร และห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ ประมาณ 121 กิโลเมตร เทศบาลตำบลปายเดิมมีฐานะเป็นสุขาภิบาลปาย ต่อมาได้รับการยกฐานะให้เป็นเทศบาลตำบลปายในปี พ.ศ. 2544 โดยได้แยกพื้นที่ส่วนหนึ่งของตำบลเวียงใต้ ซึ่งประกอบด้วยหมู่ที่ 5 (บ้านน้ำสุ และบ้านสันติชล) หมู่ที่ 7 (บ้านใหม่สหสัมพันธ์) และหมู่ที่ 8 (บ้านใหม่แสงทอง) ให้องค์การบริหารส่วนตำบลเวียงใต้เป็นผู้รับผิดชอบ ส่วนเทศบาลตำบลปายมีพื้นที่ปกครองประมาณ 2.4 ตารางกิโลเมตร ประกอบด้วย 5 หมู่บ้านคือ หมู่ที่ 1 ชุมชนเมืองพร้าว หมู่ที่ 2 ชุมชนเจ้าหม้อ หมู่ที่ 3 ชุมชนป่าขาม หมู่ที่ 4 ชุมชนเมืองแพร่ และหมู่ที่ 6 ชุมชนห้วยปูลี่ มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ องค์การบริหารส่วนตำบลแม่นาเติง อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน
 ทิศตะวันออก ติดต่อกับ องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ฮี้ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน
 ทิศตะวันตก ติดต่อกับ องค์การบริหารส่วนตำบลเวียงใต้ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน
 ทิศใต้ ติดต่อกับ องค์การบริหารส่วนตำบลเวียงใต้ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ลักษณะภูมิประเทศ

พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบเนินเขาเตี้ย ๆ ที่ตั้งของชุมชนขนานไปตามลำน้ำปายในแนวเหนือถึงใต้ โดยมีภูเขาล้อมรอบทุกด้าน มีลำน้ำสายแคบ ๆ ที่เชื่อมโยงจากภูเขาไหลลงสู่แม่น้ำปาย ด้วยลักษณะภูมิประเทศดังกล่าว ทำให้ช่วงฤดูฝนเมื่อมีฝนตกปริมาณมากน้ำจะไหลหลากลงมาตามแม่น้ำปาย และแม่น้ำสาขาแล้วไหลล้นขึ้นท่วมพื้นที่ริมสองฝั่งตลิ่งเกือบทุกปี หลังจากน้ำลดลงทำให้ดินบริเวณนี้มีความอุดมสมบูรณ์ ในเขตเทศบาลตำบลปายมีแม่น้ำสำคัญ 2 สายคือ แม่น้ำปายที่ไหลผ่านเข้ามาจากทิศเหนือบนแนวเขตเทศบาลตำบลปายด้านตะวันออกลงสู่ด้านทิศใต้นอกจากนี้แล้วยังมีห้วยม่วงกอนที่ไหลมาจากภูเขาด้านทิศตะวันตกของชุมชนผ่านเข้ามาย่านธุรกิจการค้าของชุมชนตามแนวเขตเทศบาลตำบลปายทางทิศใต้แล้วไหลลงสู่แม่น้ำปาย

ลักษณะภูมิอากาศ

ฤดูร้อน อากาศจะร้อนจัดมากในตอนกลางวัน ส่วนช่วงกลางคืนจะเย็น ฤดูนี้เริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ – พฤษภาคม อุณหภูมิเฉลี่ย 30 องศาเซลเซียส
 ฤดูฝน ฝนจะตกชุกตลอดฤดูกาล ฤดูนี้เริ่มตั้งแต่เดือนมิถุนายน - กันยายน อุณหภูมิเฉลี่ย 25 องศาเซลเซียส

ฤดูหนาว อากาศจะหนาวถึงหนาวจัด โดยฤดูหนาวจะเริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคม – มกราคม อุณหภูมิเฉลี่ย 6 องศาเซลเซียส

ลักษณะทางประชากรและการตั้งถิ่นฐาน

เทศบาลตำบลปาย มีจำนวนประชากรทั้งหมด 2,278 คน แยกเป็น ชาย 1,101 คน และ หญิง 1,177 คน ประชากรในเขตเทศบาลดั้งเดิมส่วนใหญ่จะเป็นชาวไทยใหญ่ (ชาวไต) และชาวไทยขวน (คนเมือง) และมีชาวกลุ่มน้อยปะปนอยู่บ้าง ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ รองลงมาคือศาสนาคริสต์และอิสลาม มีศาสนสถาน 5 แห่ง ได้แก่ วัดหลวง วัดกลาง วัดป่าขาม มัสยิด และโบสถ์

ลักษณะการตั้งถิ่นฐานของประชาชนในเขตเทศบาลจะมีลักษณะแนวยาวไปตามถนนสายหลักของชุมชน และอาศัยอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ๆ กระจายไปตามหมู่บ้านในเขตเทศบาล โดยชุมชนที่มีประชากรอาศัยอยู่หนาแน่น 3 อันดับ คือ หมู่ที่ 1 ชุมชนเมืองพร้าว จะมีจำนวนครัวเรือนและประชากรมากที่สุด รองลงมาคือหมู่ที่ 4 ชุมชนเมืองแพร่ และหมู่ที่ 3 ชุมชนป่าขาม ตามลำดับ

ลักษณะทางเศรษฐกิจ

ลักษณะทางเศรษฐกิจของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลปายขึ้นอยู่กับการค้าและการท่องเที่ยว ด้านพาณิชยกรรมและการบริการ ในเขตเทศบาลตำบลปายมีสถานบริการน้ำมันเชื้อเพลิงจำนวน 1 แห่ง มีธนาคารพาณิชย์ 5 แห่ง ตลาดสด 2 แห่ง โรงฆ่าสัตว์ 1 แห่ง มีห้องพักแบบเกสเฮาส์จำนวน 78 แห่ง โดยมากกว่าครึ่งหนึ่งตั้งอยู่ในเขตชุมชนป่าขาม มีร้านค้า ร้านอาหาร จำนวน 54 แห่ง และยังมีการประกอบอาชีพอื่น ๆ ที่ให้บริการสำหรับนักท่องเที่ยวอีกจำนวนมาก ในเขตเทศบาลตำบลปายมีพื้นที่การเกษตรทั้งสิ้นประมาณ 233 ไร่ จำนวนครัวเรือนในภาคเกษตรประมาณ 185 ครัวเรือน ผลผลิตทางการเกษตรส่วนใหญ่เป็นข้าว รองลงมาคือ กระเทียมและถั่วเหลือง มีรายได้เฉลี่ยครัวเรือนละ 25,000 บาท/ปี นอกจากนี้ยังมีผลิตภัณฑ์แปรรูปจากการเกษตรของกลุ่มแม่บ้านในแต่ละชุมชน เช่น กลุ่มทำน้ำพริกถั่วทราย , ทำถั่วเน่าแผ่น(ถั่วเหลือง) กลุ่มทำน้ำพริกถั่วเหลือง กลุ่มเทียนประดิษฐ์ กลุ่มผลิตดอกไม้จันทน์ ฯลฯ

การคมนาคม

เทศบาลตำบลปาย มีระบบโครงสร้างถนนที่เชื่อมต่อระหว่างชุมชน/หมู่บ้านต่างๆ ภายในเขตพื้นที่ความรับผิดชอบค่อนข้างสะดวกและทั่วถึง เส้นทางคมนาคมที่สำคัญได้แก่ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1095 ซึ่งเทศบาลตำบลปายได้รับมอบให้อยู่ในความดูแลจากกรมทางหลวง เมื่อปี พ.ศ. 2547 (เฉพาะในเขตพื้นที่เทศบาล) การคมนาคม สามารถเดินทางไปจังหวัดเชียงใหม่ ระยะทาง 121 กิโลเมตร และไปจังหวัดแม่ฮ่องสอนระยะทาง 111 กิโลเมตร มีรถโดยสารซึ่งได้รับการสัมปทานจากบริษัท เปรมประชาชนส่ง จำกัด จำนวน 8 เที่ยวต่อวัน มีรถร่วมบริการที่สามารถ

เรียกใช้บริการได้ตลอดเวลา มีท่าอากาศยานปลายทาง ซึ่งสามารถนำเครื่องบินเล็กส่วนตัวหรือเช่าเหมาลำลงจอดได้ และมีให้บริการผู้โดยสาร จำนวน 1 เที่ยวบินต่อวัน ซึ่งเป็นเครื่องบินขนาดเล็ก จำนวน 22 ที่นั่ง

ระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ

- 1) ในเขตเทศบาลตำบลปายมีกระแสไฟฟ้าใช้อย่างทั่วถึง
- 2) เทศบาลตำบลปาย ดำเนินกิจการประปาเชิงพาณิชย์มานานกว่า 20 ปี ปัจจุบันมีราษฎรผู้ใช้น้ำประมาณ 731 ราย สามารถผลิตน้ำประปาได้ 3,000 ลบ.ม./วัน
- 3) การสื่อสารและโทรคมนาคม ในเขตเทศบาลตำบลปายมีโทรศัพท์สาธารณะหลายตู้ มีที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข จำนวน 1 แห่ง (อยู่ในเขต อบต.เวียงใต้) มีการให้บริการติดต่อสื่อสารทางโทรศัพท์เคลื่อนที่หลากหลายระบบ และอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง ADSL
- 4) การระบายและการบำบัดน้ำเสีย จะมีเฉพาะศูนย์กลางเทศบาลตำบลปายและกลางชุมชนที่มีประชากรอาศัยอยู่หนาแน่น ซึ่งจะมีท่อระบายน้ำริมสองฟากถนนสายหลัก พื้นที่ส่วนอื่น ๆ ยังไม่มีท่อระบายน้ำ และยังไม่มียุทธศาสตร์บำบัดน้ำเสีย
- 5) การกำจัดขยะในเขตเทศบาลตำบลปาย จะมีรถเก็บขยะรวบรวมขยะไปกำจัดโดยการฝังกลบบนพื้นที่ของเทศบาลตำบลปาย

การบริการสังคม

ภายในเขตเทศบาลตำบลปายนอกจากจะเป็นศูนย์กลางการค้า การปกครอง และการท่องเที่ยวแล้ว ยังเป็นศูนย์กลางด้านบริการสังคม ดังนี้

- 1) สถานศึกษา ในเขตเทศบาลตำบลปายเป็นที่ตั้งของสถานศึกษา คือ โรงเรียนปายวิทยาคาร ซึ่งเป็นโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา โรงเรียนอนุบาลปาย และโรงเรียนอิสลาม เป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษา ศูนย์พัฒนาการเด็กเทศบาลตำบลปาย และโรงเรียนปริยัติธรรมแผนกธรรมวัดหลวง
- 2) การรักษาพยาบาล ในเขตเทศบาลตำบลปายมีโรงพยาบาลปายซึ่งเป็นโรงพยาบาลทั่วไป ขนาด 60 เตียง มีสถานพยาบาลเอกชน 2 แห่ง ร้านขายยาแผนปัจจุบัน 3 แห่ง
- 3) การรักษาความปลอดภัย ในเขตเทศบาลตำบลปายเป็นที่ตั้งของสถานีตำรวจภูธรปาย และที่ว่าการอำเภอปาย
- 4) ศาสนสถาน มีวัดหลวง วัดห้วยนา และมัสยิด ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 1 ชุมชนเมืองพร้าว มีวัดกลาง วัดป่าขาม และโบสถ์คริสต์ ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 3 ชุมชนป่าขาม
- 5) ตลาดสด ในเขตเทศบาลตำบลปายมีตลาดสด 2 แห่ง คือ ตลาดสดเทศบาลตำบลปาย และตลาดสดห้วยปู

2. บริบทชุมชนป่าขาม

ที่ตั้ง ขนาดและอาณาเขต

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับชุมชนป่าขาม พบว่า ชุมชนป่าขาม มีพื้นที่ 0.7 ตารางกิโลเมตร ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของตำบลเวียงใต้ ซึ่งอยู่ในเขตเทศบาลตำบลปาย อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีอาณาเขตติดต่อกับชุมชนอื่น (ดังภาพที่ 1) ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับบ้านโป่ง	หมู่ที่ 2 ตำบลเวียงเหนือ
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับบ้านแม่เย็น	หมู่ที่ 5 ตำบลแม่สี
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับบ้านเมืองพร้าว	หมู่ที่ 1 ตำบลเวียงใต้
ทิศใต้	ติดต่อกับบ้านเมืองแพร่	หมู่ที่ 4 ตำบลเวียงใต้

ลักษณะภูมิประเทศ

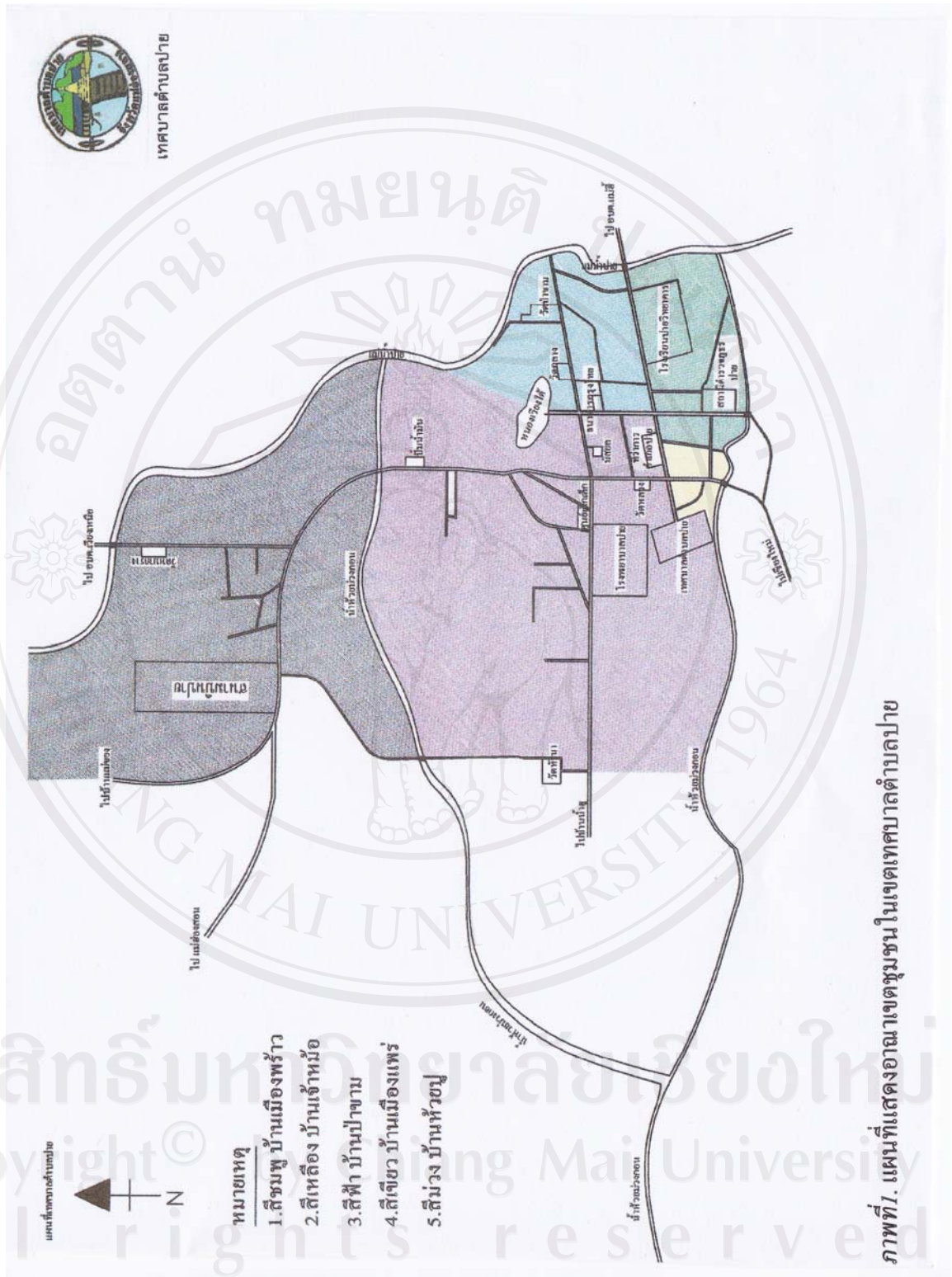
กลุ่มผู้นำชุมชนให้การสัมภาษณ์ว่า พื้นที่ส่วนใหญ่ของชุมชนป่าขามจะเป็นพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำปายไหลผ่านทางทิศเหนือและทางทิศตะวันออกของหมู่บ้าน เป็นระยะทาง 1 กิโลเมตร โดยพื้นที่สองฟากฝั่งตามลำแม่น้ำปายนั้นจะแบ่งแยกให้ชัดเจนตามประโยชน์ของการใช้ที่ดิน กล่าวคือ ด้านฝั่งขวาของลำน้ำ จะเป็นที่ปลูกบ้านเรือนอาศัยของชาวบ้าน ส่วนฝั่งด้านซ้ายของลำน้ำ จะเป็นพื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมดและพื้นที่ราบลุ่มบริเวณติดกับแม่น้ำปายทั้งสองฝั่งจะมีน้ำท่วมบ้างแต่ไม่มากในฤดูฝนที่มีฝนตกชุกและตกเป็นเวลาหลายวันแต่ก็ไม่ได้ท่วมทุกปี

ลักษณะภูมิอากาศ

สภาพภูมิอากาศของชุมชนป่าขาม เป็นแบบมรสุมเขตร้อน แบ่งแยกตามฤดูกาล เช่นเดียวกับบริบทของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลปาย

สภาพบ้านเรือนและรูปแบบการตั้งถิ่นฐาน

จากการสังเกตของผู้ศึกษา พบว่า สภาพบ้านเรือนส่วนใหญ่ในชุมชนป่าขาม เป็นบ้านสองชั้น ชั้นล่างเป็นปูน ชั้นบนเป็นไม้ ส่วนบ้านที่สร้างภายหลังจะเป็นบ้านปูนชั้นเดียว ส่วนใหญ่แล้วชาวบ้านจะปลูกบ้านเรือนติดกับสองฟากของถนน ส่วนที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวจะมีรูปแบบที่แตกต่างกันไปตามฐานะของเจ้าของธุรกิจและมักจะสร้างติดกับลำน้ำปาย

กลุ่มผู้ประกอบการร้านอาหารและผู้ประกอบการที่พักให้สัมภาษณ์ว่า ชุมชนป่าขาม ตั้งอยู่ใจกลางเมืองปาย ทำให้การคมนาคมติดต่อภายในและภายนอกของชุมชนป่าขาม มีความสะดวกสบายมีถนนคอนกรีตสำหรับการสัญจรภายในชุมชนและระหว่างชุมชนที่ใกล้เคียงและตัวอำเภอปาย การเดินทางจะใช้ทั้งรถยนต์และรถจักรยานยนต์และการเดินทางเท้า มีรถตู้ปรับอากาศโดยสารประจำทางเป็นพาหนะหลักสำหรับประชาชนทั่วไป และสำหรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาอำเภอปาย ทั้งนี้เนื่องด้วยสถานีขนส่งของอำเภอปายตั้งอยู่ในพื้นที่ชุมชนป่าขาม จึงทำให้ประชาชนภายในชุมชนได้รับความสะดวกสบายในการเดินทางติดต่อกับตัวเมืองแม่ฮ่องสอน และตัวเมืองจังหวัดเชียงใหม่มากขึ้น

ลักษณะทางธรรมชาติและระบบนิเวศน์

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำชุมชนป่าขาม ได้ข้อมูลรายละเอียดดังนี้

ดิน: ในอดีตราว 20 ปีที่ผ่านมา จะมีความอุดมสมบูรณ์สามารถทำการเกษตรได้ดี แต่ปัจจุบันสภาพดินแห้งแล้ง ประชาชนหันไปประกอบอาชีพก่อสร้างหรือรับจ้างแทน ในส่วนที่ดินที่ติดกับแม่น้ำปายหรือใกล้ถนนคนเดินจะมีผู้ประกอบการธุรกิจจากต่างจังหวัดมาซื้อเพื่อทำที่พัก ร้านอาหาร และร้านขายของที่ระลึกต่าง ๆ

น้ำ: เมื่อประมาณ 20 ปีที่ผ่านมา ประชาชนในชุมชนใช้แม่น้ำปาย ในการหล่อเลี้ยงชีวิต ซึ่งใช้ทั้งการอุปโภคและการทำเกษตร รวมทั้งเป็นแหล่งหาสัตว์น้ำมาใช้ในการบริโภค และเป็นแหล่งเล่นน้ำสร้างความสนุกสนานให้กับเด็ก ๆ ในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง แต่ในระยะ 10 ปีที่ผ่านมาแม่น้ำปายจะตื้นเขินในช่วงฤดูแล้ง และน้ำเชี่ยวกรากในฤดูฝน ซึ่งบางปีเกิดน้ำท่วมไร่นา ทำให้เกษตรกรได้รับความเดือดร้อน ปัจจุบันแม่น้ำปายไม่สามารถนำมาอุปโภคได้ และความหลากหลายของสัตว์น้ำมีลดลง แต่บริเวณริมแม่น้ำปายเป็นแหล่งที่พักที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจในการเข้าพักมากที่สุด

ป่าไม้: ในอดีตชุมชนป่าขามรอบล้อมไปด้วยป่าไม้ใหญ่น้อยมากมายหนาแน่นมาก โดยเฉพาะต้นมะขาม แต่ปัจจุบันจำนวนประชากรในชุมชนเพิ่มมากขึ้น จึงมีความต้องการและความจำเป็นในการใช้มากขึ้น ส่งผลให้มีการตัดไม้ทำลายป่ากันมาก

ประวัติความเป็นมาของชุมชน

ผู้ศึกษาได้สอบถามเรื่องราวความเป็นมาของชุมชนป่าขามโดยการสัมภาษณ์ผู้อาวุโส ในชุมชนและกลุ่มผู้นำชุมชนจำนวนหลายท่าน รวมทั้งศึกษาหลักฐานจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับชุมชนป่าขาม ทำให้ได้ข้อสรุปในประเด็นของการตั้งถิ่นฐานของประชาชนได้ตรงกันคือ ในอดีตประมาณปี พ.ศ. 2412 มีพ่อค้าวัวต่าง (หมายถึง พ่อค้าที่นำสินค้ามาขายและใช้วัวเป็นพาหนะในการบรรทุกสินค้า) และคนหาบ (หมายถึง พ่อค้าแม่ค้าที่หาบของขาย) ซึ่งเป็นชาวเชียงใหม่มาทำการ

ค้าขายและได้ผ่านเส้นทางนี้และทุกครั้งทีกลุ่มพ่อค้าวัวต่าง และคนหาบ เดินทางผ่านมาในเส้นทางนี้มักจะพักกันที่ใต้ต้นสะหลี (ต้นโพธิ์) ซึ่งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำปาย และได้เห็นว่าอาณาบริเวณแห่งนี้เป็นที่ราบ มีความอุดมสมบูรณ์ และมีแม่น้ำปายซึ่งเป็นแม่น้ำสายใหญ่ไหลผ่านอีกด้วย ทำให้เหมาะแก่การเพาะปลูก เมื่อกลับไปบ้านเมืองเดิมของตน จึงได้ชักชวนกันอพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่แห่งนี้ โดยกลุ่มคนรุ่นแรกอพยพมาจากบ้านต้นขาม อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ เช่น แม่ฮุยเป็ง แม่ฮุยคำมา และพ่อฮุยริน ซึ่งเป็นชาวพื้นเมืองมาทำการบุกเบิก ถากถางพื้นที่ป่าเพื่อเป็นที่อยู่อาศัยและทำไร่ ทำสวน บริเวณริมฝั่งแม่น้ำปายทั้งสองฟากฝั่ง และเนื่องด้วยชาวบ้านอพยพมาจากบ้านต้นขาม กอปรกับบริเวณแห่งนี้เดิมเป็นที่รกร้างว่างเปล่า และมีดินมะขามขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก ชาวบ้านจึงเรียกบริเวณแห่งนี้ว่าป่าขาม ซึ่งพ้องกับชื่อหมู่บ้านที่อพยพมา ชาวบ้านเลยตั้งชื่อบ้านนี้ว่า “บ้านป่าขาม” โดยเริ่มแรกมีประชากร ประมาณ 3-4 หลังคาเรือน ประชากรประมาณ 30 คน เท่านั้น ต่อมาก็ได้มีลูกหลานจากบ้านต้นขามมาสอบทบอยู่เรื่อย ๆ อีกหลายรุ่น บ้างก็แต่งงานแยกครอบครัวไป ส่วนใหญ่แล้วทั้งชายและหญิงจะแต่งงานกับคนในหมู่บ้านด้วยตนเอง แยกแขนงกันออกไป มีบ้างเล็กน้อยที่แต่งงานกับชาวไทยใหญ่ ซึ่งอาศัยอยู่ละแวกหมู่บ้านข้างเคียงพากันเข้ามาอยู่ในบ้านป่าขามนี้ รวมทั้งย้ายมาจากที่อื่นที่ไม่ใช่บ้านต้นขามแต่มีจำนวนน้อย ปัจจุบันจำนวนประชากรของชุมชนป่าขามเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้เนื่องจากชุมชนป่าขามเป็นแหล่งอำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยว ทำให้ผู้ประกอบการธุรกิจจากภายนอกชุมชนเข้ามาทำมาค้าขายที่ดินของคนในพื้นที่เพื่อประกอบธุรกิจต่าง ๆ และเกิดการจ้างงานเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้มีประชาชนจากแหล่งอื่นเข้ามาประกอบอาชีพมากขึ้นตาม จนกระทั่งปัจจุบันปี 2554 มีประชากรที่มีชื่ออยู่ในทะเบียนราษฎรรวมทั้งสิ้น 457 คน 269 ครัวเรือน อย่างไรก็ตามแม้ว่าชุมชนบ้านป่าขามจะเป็นชุมชนเมืองในปัจจุบัน แต่ด้วยความเป็นญาติพี่น้องกันของประชาชนในชุมชนป่าขามซึ่งยังคงมีอยู่ ทำให้ความสัมพันธ์จึงเป็นไปในลักษณะเครือญาติ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และยังคงมีวิถีชีวิตตามขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิม

โครงสร้างสังคมของชุมชนและองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน

ลักษณะโครงสร้างประชากร

จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลปายและนำข้อมูลที่ได้มายืนยันกับกลุ่มผู้นำชุมชน พบว่า จำนวนประชากรชุมชนป่าขาม มีจำนวนประชากรทั้งหมด 457 คน แยกเป็น

- ชาย 214 คน
- หญิง 243 คน

จากการศึกษาลักษณะโครงสร้างของประชากร พบว่า ในชุมชนป่าขามมีจำนวนประชากรเพศหญิงและเพศชายในสัดส่วนที่ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยยะสำคัญ และประชากรส่วนใหญ่อยู่ในวัยแรงงานทั้งชายและหญิง รองลงมาจะเป็นวัยเด็กและวัยสูงอายุเป็นวัยที่มีจำนวนน้อยที่สุด

ระบบเศรษฐกิจ

ผู้ศึกษาได้สอบถามเรื่องราวเกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจภายในชุมชน โดยการสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำชุมชน และกลุ่มผู้ประกอบการร้านอาหาร และผู้ประกอบการที่พัก พบว่า

- วิธีการผลิตและผลผลิต

ชาวบ้านป่าขามในอดีต ได้มีการประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก เช่นเดียวกับหมู่บ้านอื่น ๆ ในภาคเหนือทั่ว ๆ ไป นั่นคือ มีการประกอบอาชีพเพื่อบริโภคหรือเพื่อยังชีพและเพียงพอสำหรับพิธีกรรมต่าง ๆ ในรอบปี และหากเหลือก็นำไปแลกเปลี่ยนสินค้าอุปโภคที่ตนเองขาดแคลน ชาวบ้านส่วนมากปลูกข้าวเป็นพืชหลักเพื่อประกันความมั่นคงของชีวิตในรอบปีหนึ่ง นอกนั้นก็จะมีปลูกพืชผักชนิดอื่น ๆ หลังเก็บเกี่ยวข้าว เช่น ผักกาด มะเขือ แตง กระเทียม เป็นต้น และบางคนก็หาของป่า ไม่ว่าจะเป็นพืชพันธุ์ธัญญาหาร และสัตว์ป่าซึ่งอยู่ห่างจากหมู่บ้านออกไปทางทิศเหนือและทิศตะวันออกติดเขตบ้านโอง ตำบลเวียงเหนือ และบ้านแม่เย็น ตำบลแม่ฮี้

ต่อมาเมื่อการคมนาคมสะดวกขึ้น สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมเปลี่ยนไป ชาวบ้านมีโอกาสได้รับรู้ข่าวสาร ความเจริญ รวมทั้งความทันสมัยในการดำรงชีวิตประจำวัน สิ่งต่างๆ เหล่านี้ส่งผลต่อความต้องการสินค้าที่เป็นเครื่องอุปโภคบริโภคมาก ตามปัจจัยพื้นฐานที่เป็นเครื่องอำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิต เมื่อวิถีชีวิตการผลิตแบบยังชีพเกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่วิธีการผลิตเพื่อขาย แบบแผนการผลิตของชาวบ้านป่าขามก็เปลี่ยนไป ชาวบ้านแต่ละครอบครัวจะประกอบอาชีพหลายอย่าง เพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับตนเองและครอบครัวให้มากขึ้น จะมีการปลูกพืชเศรษฐกิจ ได้แก่ ถั่วเหลือง กระเทียม ส่วนผู้ที่ไม่มีที่ดินทำกินส่วนใหญ่อีกจะประกอบอาชีพรับจ้างหรือค้าขาย จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน พบว่า ปัจจุบันครัวเรือนในชุมชนป่าขามที่ทำอาชีพเกษตรกรรมมีจำนวนลดลงจากอดีตมาก โดยมีครัวเรือนที่ทำนาเพียง 2 ครัวเรือน และทำสวน (ปลูกกระเทียม และถั่วเหลือง) จำนวน 3 ครัวเรือน ทั้งนี้เนื่องจากการเกิดภาวะน้ำแล้ง ตั้งแต่ราว พ.ศ. 2520 เป็นต้นมา ทำให้ชาวบ้านไม่สามารถทำนาทำสวนได้ ทำให้พื้นที่บางส่วนถูกปล่อยให้เป็นที่ว่างในช่วงฤดูการปลูก อีกทั้ง ราวปี พ.ศ. 2532 ได้มีนายทุนจากกรุงเทพฯ มากว้านซื้อที่ดินและให้ราคาดี ชาวบ้านจึงพากันขายที่ดินให้นายทุน ทำให้เนื้อที่ในการทำนา ทำสวน ลดลงอีกทั้งแรงงานในการทำนา ทำสวนก็ลดลงตามไปด้วย จึงทำให้มีจำนวนครัวเรือนที่ทำการเกษตรมีน้อย

ซึ่งส่วนใหญ่จะปลูกไว้เพื่อกินและเป็นการช่วยลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนและจำหน่ายให้กับพ่อค้าคนกลาง

- อาชีพรับจ้างและประกอบธุรกิจส่วนตัว

อาชีพรับจ้างและประกอบธุรกิจส่วนตัวเป็นการหารายได้อีกวิธีหนึ่ง ที่พบมากในชุมชนป่าขาม ด้วยเหตุผลที่ชุมชนป่าขามมีพื้นที่ทำกินน้อย เนื่องจากขนาดประชากรมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น และหลังจากแต่งงานนิยมแยกครอบครัวเป็นครอบครัวเดี่ยว ทำให้พื้นที่ทำกินถูกปรับเป็นที่อยู่อาศัยรวมทั้งมีการขายที่ดินให้กับนายทุน ชาวบ้านโดยเฉพาะกลุ่มผู้ชายวัยทำงานที่มีฝีมือก็จะไปรับจ้างก่อสร้างบ้านเรือน อาคารสำนักงาน เพอร์ริเจอร์ รวมทั้งสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ เช่น ประตูหน้าต่าง ให้กับคนในหมู่บ้านหรือต่างหมู่บ้านซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในเขตอำเภอปาย ในการรับจ้างก่อสร้างแต่ละครั้งจะทำงานเป็นทีม โดยผู้ว่าจ้างจะมาติดต่อกับผู้รับเหมาซึ่งเป็นหัวหน้าทีมในชุมชนป่าขาม และจะมีลูกมือซึ่งเป็นชาวบ้านในชุมชนที่มีฝีมือในการก่อสร้าง ซึ่งค่าแรงงานจะแตกต่างกันตามความชำนาญของแต่ละคน ซึ่งเฉลี่ยแล้วประมาณ 300-400 บาท/คน /วัน สำหรับระยะเวลาในการรับจ้างแต่ละครั้งจะมีตั้งแต่หนึ่งสัปดาห์ถึงหนึ่งเดือนขึ้นไปแล้วแต่ว่างานที่รับเหมามา

ส่วนแม่บ้านและผู้ที่ไม่มีความสามารถในการก่อสร้างจะประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป เช่น รับจ้างซักผ้า พนักงานบริการตามเกสเฮ้าส์ ร้านอาหาร และนวดแผนโบราณ สำหรับชาวบ้านที่มีสถานที่ เงินทุน และมีความสามารถด้านการบริการบางอย่างก็จะประกอบธุรกิจส่วนตัวขนาดเล็ก ๆ ส่วนผู้ประกอบการที่มาจากต่างจังหวัดจะเข้ามาประกอบธุรกิจขนาดใหญ่เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาจำนวนมาก จากการสำรวจของผู้ศึกษา พบว่า ในชุมชนป่าขามมีร้านขายของชำ 5 ร้าน ร้านขายอาหาร 24 ร้าน ร้านขายเครื่องดื่ม 14 ร้าน ร้านขายของที่ระลึก 27 ร้าน ร้านเสริมสวย 4 ร้าน ร้านสัก 4 ร้าน ร้านเช่าจักรยาน- จักรยานยนต์ 4 ร้าน ธุรกิจที่พัก 37 แห่ง และธุรกิจนำเที่ยว 6 แห่ง จากสภาพเศรษฐกิจของชุมชนป่าขามดังกล่าวจะเห็นได้ว่าประชาชนในชุมชนมีงานทำและมีรายได้ตลอดทั้งปี ทำให้พึ่งพาอาชีพเกษตรกรรมลดลง

ระดับการศึกษาของชุมชน

เจ้าหน้าที่จากเทศบาลตำบลปาย กล่าวว่า ชุมชนป่าขามตั้งอยู่ในเขตเทศบาลตำบลปาย ทำให้สามารถเข้าถึงสถานศึกษาได้ง่าย ประชาชนส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา (ป.4) ในอดีตชาวบ้านไม่ค่อยส่งลูกหลานให้เรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น เนื่องจากฐานะทางเศรษฐกิจไม่เอื้ออำนวย โดยส่วนใหญ่เมื่อจบการศึกษาภาคบังคับก็จะเข้าสู่ภาคเกษตรกรรม หรืออาชีพที่สืบต่อจากบรรพบุรุษ แต่ในปัจจุบันความคิดเห็นของชาวบ้านเรื่องการศึกษาต่อเริ่มเปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้เนื่องจากนโยบายของรัฐในการศึกษาภาคบังคับ และนโยบายเรียนฟรี อีกทั้งด้วยสภาพเศรษฐกิจของครอบครัวที่มีความคล่องตัวขึ้นทำให้ลูกหลานได้เรียนต่อในระดับที่สูงขึ้นตามความสามารถ

ของแต่ละบุคคล นอกจากนี้การได้รับการสนับสนุนความรู้เรื่องต่าง ๆ จากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนส่งผลให้คนในชุมชนได้รับการเพิ่มพูนความรู้และความสามารถของตนเองเพิ่มขึ้น

ปัจจัยที่ส่งเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชนป่าขาม

ประเด็นแนวคำถามข้อที่ 2 คือ ปัจจัยที่ส่งเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชนป่าขาม ซึ่งแบ่งออกเป็น ปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอก มีรายละเอียด ดังนี้คือ

1. ปัจจัยภายในที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

1.1 บทบาทของผู้นำชุมชน (โดยศึกษาทัศนคติ และการรับรู้ของกลุ่มตัวอย่างแต่ละกลุ่มว่ามีความคิดเห็นต่อตัวผู้นำชุมชนป่าขาม อย่างไร และตัวผู้นำชุมชนมีบทบาทในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนป่าขามได้หรือไม่ อย่างไร)

ชุมชนป่าขาม มีองค์กรฝ่ายต่าง ๆ ในชุมชน ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งกลุ่มองค์กรต่าง ๆ เหล่านี้ มีส่วนในการร่วมผลักดันให้เกิดการรวมกลุ่มในการทำกิจกรรมของชุมชน อีกทั้งผู้นำกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ มีส่วนช่วยในการเป็นตัวประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับงานของตนที่รับผิดชอบ และหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ส่งผลให้เกิดความร่วมมือร่วมใจในการทำงานของสมาชิกในกลุ่ม ซึ่งก็คือสมาชิกของชุมชนเช่นกัน จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มผู้ประกอบการที่พักและกลุ่มผู้ประกอบการร้านอาหาร และเจ้าหน้าที่จากเทศบาลตำบลปาย สามารถรวบรวมรายละเอียดขององค์กรต่าง ๆ ในชุมชน ได้ดังนี้

1. องค์กรที่เป็นทางการ เป็นองค์กรที่ทางราชการจัดตั้งขึ้น เพื่อการปกครองและการพัฒนาต่าง ๆ ดังนี้

1.1 คณะกรรมการชุมชน

เป็นองค์กรที่ทางราชการจัดตั้งขึ้นเป็นการบริหารงานในรูปแบบของชุมชนที่อยู่ในเขตเทศบาล ซึ่งคณะกรรมการชุดนี้จะมีหน้าที่ประสานงานระหว่างประชาชนในชุมชน และเทศบาลตำบลปาย ตลอดจนประสานงานกับองค์กรต่าง ๆ ที่เข้ามาทำกิจกรรมในชุมชน ทั้งองค์กรภาครัฐและเอกชน

1.2 กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.)

เป็นกลุ่มตัวแทนของประชาชนในชุมชนป่าขาม ที่อาสาสมัครมาทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ให้ความรู้เกี่ยวกับข่าวสารด้านสุขภาพให้แก่ประชาชนในชุมชน รวมทั้งให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขของโรงพยาบาลปาย และกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม เทศบาลตำบลปาย ในการร่วมรณรงค์กิจกรรมต่าง ๆ และการค้นหา หรือการคัดกรองโรคเบื้องต้น

1.3 กลุ่มเครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้าน (ทสม.)

เป็นกลุ่มตัวแทนของประชาชนในชุมชนป่าขาม ที่อาสาสมัครมาทำหน้าที่อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมีการประสานงานกับเจ้าหน้าที่จากสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด องค์ภาครัฐและเอกชนที่ทำงานด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียง

1.4 กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร

เป็นกลุ่มที่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานเกษตรอำเภอปาย และได้รับการสนับสนุนวิทยากรจากเคหกิจ เป็นผู้ให้ความรู้แก่กลุ่มแม่บ้านในการส่งเสริมการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร การทำหัตถกรรมต่าง ๆ เพื่อเป็นการส่งเสริมรายได้ให้แก่กลุ่มแม่บ้าน ซึ่งมีการบริหารจัดการโดยคณะกรรมการที่สมาชิกกลุ่มแม่บ้านคัดเลือกขึ้นมา โดยผลิตภัณฑ์ที่เกิดขึ้นจะมีการจำหน่ายที่ศูนย์โอท็อปประจำชุมชนป่าขาม

1.5 กลุ่มธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.)

เป็นกลุ่มของเกษตรกรที่ได้รับการสนับสนุนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ในการกู้ยืมเงินมาใช้เป็นทุนในการผลิตพืชผลทางการเกษตร ซึ่งก่อให้เกิดความคล่องตัวในการประกอบอาชีพของประชาชนในชุมชน และเกิดการรวมกลุ่มในการประกันราคาพืชผลทางการเกษตร

1.6 กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ ธกส.

มีการดำเนินการอยู่ภายในชุมชน เป็นกลุ่มที่ได้รับการสนับสนุนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งประชาชนที่จะเป็นสมาชิกกลุ่มได้จะต้องเป็นเกษตรกร และเป็นสมาชิกหรือลูกค้า ธกส. ซึ่งสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ จะได้ตามเงื่อนไขที่ ธกส. กำหนด

2. องค์กรที่ไม่เป็นทางการ

องค์กรนี้เป็นกลุ่มที่เกิดจากการรวมตัวของสมาชิกภายในชุมชนป่าขาม เพื่อให้การช่วยเหลือซึ่งกันและกันในกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งองค์กรที่สำคัญมีดังนี้

2.1 กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์

เป็นกลุ่มประกันชีวิตประเภทหนึ่งที่คนในชุมชนเข้าร่วมเป็นสมาชิก ทั้งนี้เนื่องจากเป็นกลุ่มที่ก่อตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างครอบครัวผู้ตายกับชาวบ้าน ในอดีตเมื่อมีคนตายในหมู่บ้าน ชาวบ้านจะนำสิ่งของมารวมกันเพื่อร่วมทำอาหารมาเลี้ยงพระ และเลี้ยงผู้มาร่วมงาน ซึ่งเป็นการช่วยแบ่งเบาภาระของเจ้าภาพ ต่อมาเมื่อมีการก่อตั้งกลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ในเขตตำบลเวียงใต้ เพื่อเป็นการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ชุมชนป่าขามจึงได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกด้วย

ปัจจุบันประชาชนในชุมชนป่าขามเป็นสมาชิกกลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ทุกข์ครัวเรือน กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ มีการบริหารจัดการดำเนินการในรูปของคณะกรรมการ มีกำนันเป็นประธาน และมีผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เป็นกรรมการ ทำหน้าที่จัดเก็บเงินจากสมาชิกฌาปนกิจในชุมชนของตนส่งให้กับเจ้าภาพ

2.2 ชมรมผู้สูงอายุบ้านป่าขาม

เป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่มีการรวมกลุ่มกัน หรือจัดตั้งชมรม โดยได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้สูงอายุมีการพบปะ สังสรรค์ และเปลี่ยนความรู้ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในด้านสุขภาพอนามัยทั้งทางด้านร่างกาย และจิตใจ อีกทั้งให้ผู้สูงอายุได้มีโอกาสดำเนินการในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคมและวัฒนธรรม รวมทั้งการถ่ายทอดความรู้ด้านวัฒนธรรมแก่คนรุ่นหลัง ในการบริหารจัดการชมรมผู้สูงอายุ มีรูปแบบดำเนินการในรูปของคณะกรรมการบริหารชมรม โดยแบ่งหน้าที่การทำงานอย่างชัดเจน และมีเงินทุนหมุนเวียนในชมรมซึ่งได้รับงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐ และการจัดทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ทอดผ้าป่าสามัคคี การละเล่นดนตรีพื้นเมือง เป็นต้น

2.3 ชมรมการท่องเที่ยวอำเภอปาย

เป็นกลุ่มที่เกิดจากการรวมตัวกันของผู้ประกอบการที่พัก และร้านอาหารในอำเภอปาย โดยมีสถานที่จัดตั้งชมรมอยู่ในเขตชุมชนป่าขาม ทั้งนี้เพื่อเป็นแหล่งอำนวยความสะดวกในการให้ข้อมูลเรื่องการท่องเที่ยว สถานที่พัก และร้านอาหารให้แก่นักท่องเที่ยว ตลอดจนเป็นศูนย์ประสานงานให้ผู้ประกอบการที่พัก และร้านอาหาร กับภาคีรัฐบาล ในการรับนโยบายและตรวจสอบข้อมูลต่าง ๆ

จากการสัมภาษณ์ความคิดเห็นและทัศนคติของกลุ่มผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการร้านอาหารและผู้ประกอบการที่พัก และเจ้าหน้าที่ของเทศบาลตำบลปาย ในประเด็นบทบาทของผู้นำชุมชน พบว่า ผู้นำต้องมีความพร้อมในด้านต่าง ๆ ทั้งในเรื่องของการเสียสละเวลาที่จะใช้ส่วนตนเพื่อส่วนรวม การรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกในชุมชน มีความคิดสร้างสรรค์ กล้าตัดสินใจเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง มีความรับผิดชอบ มีความอดทนอดกลั้น ตลอดจนต้องเป็นที่ยอมรับของคนทั้งในและนอกชุมชน นอกจากนั้นผู้นำชุมชนควรที่จะมีความสามารถในการประสานงานกับหน่วยงานอื่นทั้งภาครัฐและเอกชน

ตลอดเวลาที่ผ่านมาผู้นำชุมชน ทั้งกำนัน ประธานชุมชน และประธานกลุ่มแม่บ้านของชุมชนป่าขาม มีคุณสมบัติที่เหมาะสมสำหรับความเป็นผู้นำ โดยคนในชุมชนส่วนใหญ่มีความพึงพอใจกับการปฏิบัติหน้าที่ของผู้นำดังกล่าว นอกจากนั้นผู้นำดังกล่าวยังได้มีบทบาทสำคัญในการผลักดันให้ชุมชนป่าขามเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวในเขตเมืองของอำเภอปายโดยการเริ่มต้นจัดตั้ง

ถนนคนเดินปายขึ้นที่ชุมชนปายาม การเป็นเจ้าภาพจัดงานประเพณีปอยส่างลอง (บรรพชาสามเณร) ในเขตเทศบาลตำบลปายเป็นประจำทุกปี และมีการส่งเสริมการผลิตและจำหน่ายสินค้าโอท็อป อย่างเป็นรูปธรรม โดยชุมชนปายามมีร้านสำหรับจำหน่ายสินค้าโอท็อปเป็นของตนเอง จึงทำให้ชุมชนปายามเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป ทั้งในพื้นที่อำเภอปายและภายนอก

จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนรายหนึ่ง กล่าวว่า “ ตำแหน่งผู้นำที่ตั้งรัฐเป็นตั้งหื้อใน แต่ละชุมชนก้อมีจำนวนเต้า ๆ กัน อันหะ แต่ผู้นำดีเฮเป็นคนดีนี้ หะ ได้ลูกดีอื่นมา หะฮื้อเข้าใจ คนในชุมชนเฮนากกว่าดีอื่น เวลาเมื่อกันมีงานอะฮยัง ผู้นำก้อจะหื้อเฮ เฮหะต้องไปบอกอะฮยังนั เป็นก้อจะเข้ามาจ้วย มาประสานงานกับเทศบาลก้า อำเภอ ก้า หรืออะฮยังก้อเกษตรอำเภอ เข้ามาจ้วย หมูเฮเฮมเฮง ” จะเห็นได้ว่าผู้นำชุมชนปายามมีบทบาทสำคัญในชุมชนที่จะเป็นตัวอย่างและเป็น ผู้ประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภายนอกและภายในชุมชน แต่ทั้งนี้การอพยพย้ายถิ่นของผู้คน ที่เข้ามาอาศัยในชุมชนปายามเพื่อประกอบธุรกิจต่าง ๆ คือ สถานที่พัก ร้านอาหาร และร้านจำหน่าย ของที่ระลึก อีกทั้งการมีถนนคนเดินในชุมชนบ้านปายาม ทำให้บทบาทของผู้นำชุมชนแสดงออก ได้ไม่เต็มศักยภาพ ยกตัวอย่างเช่น การว่ากล่าวตักเตือนกลุ่มวัยรุ่นที่ส่งเสียงดัง การทะเลาะเบาะแว้ง กัน และปัญหาเสพติด ซึ่งผู้นำชุมชนรายหนึ่งให้สัมภาษณ์ว่า “ คนในบ้านเฮแต่ ๆ นี้หะมีใคร ติดยาชักคน คนสุดท้ายตีติดยาก่อลงแดงตายเมื่อชาวปีตีแล้วมาหละ แต่คนดีอื่นดีเข้ามาอยู่เฮหะหื้อ ว่าเขาจะใจหะใจยา ถ้าเข้าใจยาแต่เฮก้อหะกล่าไปว่ากล่าวตักเตือนจะไค เพราะหะใจคนบ้าน เฮ ถ้าเฮเห็นคนใดมีพิรุเฮก้อโทรศัพท์บอกตำรวจหื้อมาจัดการกับเขาเสีย แต่ถ้าเป็นคนในชุมชน เฮเฮก้อสามารถว่ากล่าวตักเตือนกันไค ถ้าบอกเจ้าตัวหะไค ก้อไปบอกป้อมเจ้าตัวเตน ” ขณะเดียวกันผู้นำชุมชนอีกท่านหนึ่งได้กล่าวชมเชยเจ้าของกิจการต่าง ๆ ที่เป็นคนต่างถิ่นว่ามี ส่วนช่วยในการสื่อสารให้นักท่องเที่ยวต่างชาติเข้าใจและปฏิบัติตามกฎระเบียบของชุมชน “ ถึงแม้ว่า เป็นจะลูกดีอื่นมาอยู่ มาหะก้านหะงานในหมู่บ้านเฮ บางเตื่อเฮมองว่าเป็นหะไคจ้วยก้านจ้วย งานในหมู่บ้านเฮ แต่ตัวเฮกลับมองว่าถ้าหะมีหมู่เป็นเฮก้อหะจ้างฮื้อสื่อสารกับฝรั่งหื้อเข้าใจกฎ ระเบียบต่าง ๆ ในหมู่บ้านเฮไค อย่างเช่น หะฮื้อเฮแต่งตัวไป หะดีส่งเสียงดังหลังเตี้ยกั้น หะดีกินเหล้าแล้วส่งเสียงดัง ก้อมีหมู่เป็นอันนะที่จ้วยฮื้อเฮ ”

1.2 ความสามัคคี ร่วมมือร่วมใจกันของสมาชิกในชุมชน (โดยศึกษาว่าสมาชิกของ ชุมชนปายามมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ภายในชุมชนหรือไม่ มากน้อยเพียงใด และ ความสามัคคี ร่วมมือร่วมใจของสมาชิกในชุมชนมีส่วนช่วยในการเสริมสร้างความเข้มแข็ง ให้กับชุมชนปายามได้หรือไม่ อย่างไร)

กลุ่มผู้นำชุมชนได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ของคนในชุมชนว่า คนในชุมชนป่าขามมีความเกี่ยวดองเป็นเครือญาติ มีความใกล้ชิดสนิทสนมกันมาตั้งแต่ยุคที่มีการบุกเบิกและก่อตั้งเป็นชุมชนขึ้น ชาวบ้านมีการช่วยเหลือกันในเรื่องต่าง ๆ เช่น การลงแขกเกี่ยวข้าว การแต่งงาน การสร้างบ้านใหม่ งานศพ การช่วยเหลือกันมีทั้งในเรื่องของกิจกรรมส่วนตัว และกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ของชุมชน ทุกคนในชุมชนมีความสามัคคีร่วมมือร่วมใจกันและปฏิบัติต่อกันเป็นอย่างดีมาตั้งแต่รุ่นบรรพบุรุษ โดยยึดถือเป็นประเพณีสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

ในอดีตการเดินทางไปมาหาสู่กันเต็มไปด้วยความยากลำบาก จึงไม่ค่อยมีการติดต่อกับภายนอกชุมชนมากนัก หนุ่มสาวในหมู่บ้านจึงมีความสนิทสนมคุ้นเคยกัน ความสัมพันธ์ฉันท์เพื่อน ฉันญาติมิตร และการแต่งงานกันภายในหมู่บ้านช่วยเพิ่มพูนความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมากขึ้น ทำให้เกิดความสัมพันธ์ทางเครือญาติจากทางเชื้อสาย ทำให้ทุกคนมีความรู้สึกว่าเป็นเครือญาติกัน และจากลักษณะสำคัญนี้เองชาวบ้านจึงมีความรู้สึกผูกพันกัน การให้ความเคารพนับถือคนเฒ่าคนแก่ภายในชุมชนและการที่ทุกคนมีจิตสำนึกของความผูกพันเป็นพี่น้องกัน ทำให้ชาวบ้านมีความร่วมมือร่วมใจกันเป็นอย่างดีในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน

จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่จากเทศบาลตำบลปาย ได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับความสัมพันธ์ภายในครอบครัวที่เชื่อมโยงได้กับความสัมพันธ์ของคนในชุมชนได้ว่า ลักษณะครอบครัวของประชาชนชุมชนป่าขาม มีทั้งลักษณะครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยายผสมผสานกัน โดยส่วนใหญ่จะมีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยว ซึ่งมีลักษณะที่เป็นสากลจริงๆ คือ ประกอบด้วยสามี ภรรยา และลูก ที่อาศัยร่วมกันในบ้าน หรืออาจมีสมาชิกสมทบอื่นๆ ได้แก่ ญาติพี่น้องฝ่ายสามีหรือภรรยาที่ยังโสด ซึ่งมีเพียงเล็กน้อย ส่วนครอบครัวขยายก็จะมีสมาชิกในครอบครัวมากกว่า 2 รุ่นขึ้นไป ได้แก่ มีรุ่นปู่ ย่า ตา ยาย รุ่นพ่อ แม่ รุ่นลูก และรุ่นหลาน อาศัยอยู่ในบ้านหลังเดียวกัน หรือคนละหลัง แต่จะอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกัน โดยการที่สามีย้ายมาอยู่บ้านภรรยา หรือภรรยาย้ายไปอยู่กับครอบครัวของสามี ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับความพร้อมของแต่ละฝ่าย แต่ถ้าภรรยาเป็นลูกสาวคนสุดท้าย ซึ่งเป็นผู้ได้รับบ้านซึ่งเป็นมรดกจากพ่อแม่ คู่สามีภรรยาก็จะอาศัยอยู่กับบ้านของพ่อแม่ ภรรยาเป็นการถาวร และบางทีทั้งคู่อาจจะอาศัยอยู่กับครอบครัวฝ่ายสามีหรือภรรยาสักระยะหนึ่ง โดยอาจจะหลายเดือนหรือเป็นปีแล้วจากนั้นจึงจะแยกครอบครัวไปตั้งใหม่ แต่ก็มีบ้างที่แยกออกมาตั้งครอบครัวตั้งแต่เริ่มแต่งงาน ซึ่งส่วนมากเมื่อปลูกบ้านก็จะอยู่ในละแวกใกล้เคียงกับบ้านของพ่อแม่ จึงทำให้ชุมชนมีความใกล้ชิดสนิทสนมช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ปรึกษาหารือกัน แก้ไขปัญหา และมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

ในการสัมภาษณ์ความคิดเห็นและทัศนคติของกลุ่มผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการร้านอาหารและผู้ประกอบการที่พัก และเจ้าหน้าที่ของเทศบาลตำบลปาย ในประเด็นความสามัคคีร่วมมือ ร่วมใจกันของสมาชิกในชุมชนปายในปัจจุบัน พบว่า ในชุมชนปายยังคงมีความสามัคคี และความร่วมมือร่วมใจกันของสมาชิกในชุมชนอยู่ในระดับค่อนข้างมาก ถึงแม้ว่าสภาพแวดล้อมโดยทั่วไปของชุมชนจะเปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้เนื่องจากภายในชุมชนมีสถานประกอบการที่พัก ร้านอาหารและเครื่องดื่ม และร้านขายของที่ระลึกจำนวนมาก ซึ่งผู้ประกอบการส่วนใหญ่จะเป็นบุคคลภายนอกชุมชนที่เข้ามาเช่า หรือ ซื้อที่ดินเพื่อทำธุรกิจ แต่เมื่อมีการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน คนท้องถิ่นในชุมชนปายก็จะมาร่วมกิจกรรมโดยตลอด ทั้งนี้เนื่องจากคนในชุมชนส่วนใหญ่จะมีลักษณะความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติ โดยแต่ละเครือญาติจะมีผู้นำในการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรม เวลาที่มีกิจกรรมต่าง ๆ ภายในชุมชนผู้นำชุมชนก็จะประสานกับผู้นำกลุ่มเครือญาติแต่ละกลุ่มในการเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมซึ่งมักจะได้รับความร่วมมือด้วยดีมาตลอด

กลุ่มผู้นำชุมชนได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า สมาชิกของชุมชนที่เป็นผู้ประกอบการร้านอาหารหรือที่พัก ที่เป็นคนจากท้องถิ่นอื่นที่เข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชนปาย จะไม่มาเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนที่เป็นรูปแบบของแรงงาน หรือความร่วมมือร่วมใจในกิจกรรมเท่าที่ควร แต่จะสนับสนุนในรูปของตัวเงินแทนทุกครั้งที่มีการแจ้งเรื่องกิจกรรมที่ชุมชนจะดำเนินการ “คนต่างดีดีเข้ามาอยู่ในชุมชนเขา มีจำนวนมากขึ้น ถ้าหือเฮอะ น่าจะประมาณหนึ่งในสามของคนทั้งหมดในชุมชนปายของเขา เวลาที่มีงานมีงานต่าง ๆ ในชุมชน คนต่างดีไม่ค่อยเข้าร่วมเป็นแต่เป็นว่า แต่ถ้าเขาไปบอกเป็น เป็นก่อนจะร่วมทำบุญเป็นเงิน เป็นสวดสังค์แดนตลอด” ซึ่งสิ่งเหล่านี้ถือเป็นเรื่องของคนในชุมชนต้องยอมรับและทำความเข้าใจกับคนต่างถิ่นให้มากขึ้น ทั้งนี้เพราะในอนาคตต่อไปจะมีจำนวนคนต่างถิ่นเข้ามาอาศัยในชุมชนเพิ่มขึ้นจากเดิม

เจ้าหน้าที่จากเทศบาลตำบลปายให้ข้อมูลว่า “การมีส่วนร่วมของชุมชนปายในภาพรวมอยู่ในเกณฑ์ที่ดี สังเกตได้จากเวลาที่มีกิจกรรมในชุมชนคนท้องถิ่นจะเข้าร่วมกิจกรรมเป็นจำนวนมากเมื่อเทียบกับชุมชนอื่น ๆ ในเขตเทศบาลตำบลปาย ทั้ง ๆ ที่อยู่ในเขตเมือง และมีคนต่างถิ่นเข้ามาอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก แต่กลุ่มที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมในชุมชนมักจะเป็นกลุ่มเดิม ๆ โดยเฉพาะเวลาที่ได้รับงบประมาณสนับสนุนจำนวนมาก แต่การเข้ามาของสมาชิกกลุ่มบางคนที่เพราะหวังผลประโยชน์ส่วนตัวมากเกินไป ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความเข้มแข็งของชุมชนบ้านปาย และอาจก่อให้เกิดความขัดแย้งภายในชุมชนในอนาคตก็เป็นได้”

1.3 วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น (โดยศึกษาว่าวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น มีส่วนช่วยให้ชุมชนป่าขามมีความเข้มแข็งหรือไม่ อย่างไร)

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำชุมชนป่าขาม เกี่ยวกับศาสนา ความเชื่อ จารีตประเพณี และวัฒนธรรมของชุมชน สามารถนำมาสังเคราะห์ข้อมูลได้รายละเอียด คือ คนในชุมชนป่าขามนับถือศาสนาพุทธ ซึ่งเป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่สุด พุทธศาสนาเป็นศูนย์รวมทางจิตใจที่สำคัญ ที่เป็นแรงกระตุ้นที่ก่อให้เกิดความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน

วิถีชีวิตของคนชุมชนป่าขามมีความผูกพันกับวัดมาช้านาน ชาวบ้านทุกคนถือว่าตนเป็นพุทธศาสนิกชน คำสั่งสอนของพุทธศาสนาได้รับการยึดถือเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะความเชื่อเรื่องบุญและความเกรงกลัวต่อบาป พระสงฆ์เป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องให้อยู่ในฐานะที่เป็นที่เคารพสักการะของคนในชุมชน ซึ่งต้องการที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจให้เกิดความอบอุ่นมั่นคง พระสงฆ์จึงเป็นผู้นำทางจิตใจที่ทำหน้าที่อบรมสั่งสอนชาวบ้าน ในเรื่องการทำความดี ละเว้นความชั่ว และพระสงฆ์เป็นผู้ทำพิธีกรรมทางศาสนาในงานประเพณีต่าง ๆ ของชุมชน บทบาทที่สำคัญอย่างหนึ่ง คือ สอนเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธศาสนา เพื่อให้ชาวบ้านมีความซาบซึ้งในคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นการกล่อมเกล้าจิตใจ ให้เป็นผู้มีความอ่อนโยนรู้จักบาปบุญคุณโทษ มีแต่ทำความดี ละเว้นความชั่ว

วัดป่าขาม เป็นศูนย์รวมทางจิตใจของชาวบ้านสร้างขึ้นมา เมื่อ พ.ศ. 2412 และยังเป็นศูนย์กลางของชุมชนในการทำพิธีวันสำคัญทางพุทธศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา หรืองานประเพณีต่าง ๆ เช่น งานตานข้าวใหม่ งานตานข้าวหย่ากู่ งานประเพณียี่เป็ง และงานฉลองที่มีการจัดงานเพื่อหาเงินมาดำเนินการสร้างถาวรวัตถุต่าง ๆ ภายในวัด ชาวบ้านจะเลือกคณะกรรมการวัดจากบุคคลที่เป็นผู้ที่มีความเลื่อมใสศรัทธาและรู้เรื่องเกี่ยวกับการดำเนินงานภายในวัด ตลอดจนเป็นบุคคลที่เป็นที่นับหน้าถือตาของคนในหมู่บ้าน ชาวบ้านป่าขามทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ ซึ่งเป็นศาสนาที่ชาวบ้านได้สืบทอดมาจากรบรรพบุรุษมานานกว่า 100 ปี ชาวบ้านได้ให้ความสำคัญแก่สถาบันสงฆ์ ซึ่งจะเห็นได้จากที่ชาวบ้านทุกครัวเรือนไปร่วมทำบุญในโอกาสต่าง ๆ ที่ได้สืบทอดมาช้านาน นอกจากวัดจะเป็นสถานที่ในการทำพิธีกรรมต่าง ๆ ดังกล่าวมาข้างต้น ปัจจุบันวัดยังใช้เป็นสถานที่ประชุม โดยวัดจะอำนวยความสะดวกให้หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ที่มาขอความร่วมมือและเป็นศูนย์กลางการพบปะของชาวบ้านด้วย

ความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นอีกความเชื่อหนึ่งที่ประชาชนชุมชนป่าขามให้ความนับถือ สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษสู่รุ่นลูก จนบัดนี้ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์และผี ซึ่งแยกไม่ออกว่าอะไรคือสิ่งศักดิ์สิทธิ์อะไรคือผี แต่ความเชื่อบางอย่างก็กันไปได้ทั้งสองอย่าง ประชาชนชุมชนบ้านป่าขามมีความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ดังนี้

ผีเจ้าเมือง ซึ่งหอหรือศาลเจ้าเมือง ตั้งอยู่ในอีกชุมชนหนึ่งในเขตเทศบาลตำบลปาย มีความเชื่อกันว่าศาลเจ้าเมืองมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือเทพคอยขจัดปัดเป่าภัยพิบัติ ให้หมู่บ้าน เป็นสิริมงคล และอยู่เย็นเป็นสุข สำหรับผู้ที่มาอยู่ใหม่ เมื่อจะออกไปที่ต่าง ๆ จะต้องไปกราบไหว้บอกกล่าวให้ผีเจ้าเมืองได้ทราบ และเมื่อต้องการความเชื่อและความสำเร็จในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ก็จะมาบนบานกับผีเจ้าเมือง ถ้าประสบความสำเร็จก็จะมาแก้บน

ผีหอผีเฮือน ประชาชนชุมชนป่าขามจะนับถือผีหอผีเฮือน เนื่องจากมีความเชื่อว่าแต่ละหลังคาเรือนจะมีผีหอผีเฮือนคอยปกป้องรักษาสมาชิกในครอบครัวให้อยู่เย็นเป็นสุข ทำกิจการใดก็จะประสบความสำเร็จ เวลาเดินทางไกลหรือมีเรื่องอะไรก็จะบนบานขอให้ผีหอผีเฮือนคุ้มครองปกป้องรักษาให้เดินทางหรือปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ถ้าทำอะไรไม่ได้ ไม่ถูกต้องก็จะทำให้ผีเฮือนโกรธ ลงโทษ อาจจะเจ็บป่วยหรืออะไรก็ทำไม่สำเร็จ จึงทำให้ชาวบ้านดำเนินชีวิตอย่างระมัดระวัง ไม่ผิดจารีตประเพณี

ผีปู่ย่า ส่วนใหญ่ยังคงให้ความนับถือ จะเป็นการเคารพนับถือกันในเครือญาติ โดยมีความเชื่อว่าผีปู่ย่า จะให้ความคุ้มครอง ปกป้องรักษาทุกคนรอบครัวในกลุ่มเครือญาติที่นับถือผีเดียวกัน ให้มีความสุข ปราศจากความทุกข์ ความวิบัติต่าง ๆ และความเชื่อเรื่องผีปู่ย่าของประชาชนบ้านป่าขามเป็นความเชื่อที่ครอบคลุมวัฒนธรรม และวิถีชีวิตทั้งหมดของคนในชุมชน งานพิธีกรรมทุกอย่างตั้งแต่เกิด การแต่งงาน การขึ้นบ้านใหม่ หรือเมื่อมีการเจ็บไข้ได้ป่วยทุกอย่างมีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องผีปู่ย่าทั้งสิ้น กฎเกณฑ์การปฏิบัติต่อผีปู่ย่านั้นมีความมุ่งหมายที่ให้มีการปฏิบัติในทางที่ดีต่อกันในระหว่างเครือญาติ ความเชื่อเรื่องผีปู่ย่า ทำให้เกิดความสามัคคีและความเป็นปึกแผ่นในกลุ่มญาติพี่น้อง วิถีชีวิตของคนในชุมชนมีความเป็นปกติสุข เพราะมีระบบผีปู่ย่าเป็นกลไกควบคุมพฤติกรรมของคนในตระกูล ให้มีการประพฤติปฏิบัติต่อกันอย่างถูกต้องดีงาม และมีการปฏิบัติที่ดีต่อกันในหมู่เครือญาติ กฎเกณฑ์ ความเชื่อเรื่องผีปู่ย่าจึงเป็นกลไกควบคุมสังคมที่มีลักษณะทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของประชาชนในชุมชน และเป็นการสร้างสันติให้เกิดขึ้นกับคนที่อยู่ในชุมชนเดียวกัน ระบบผีปู่ย่ากับระบบเครือญาติ เป็นโครงสร้างทางสังคมที่ชุมชนบ้านป่าขามยังคงรักษาไว้ คนรุ่นหลังได้รับการปลูกฝังให้เห็นถึงความสำคัญและมีการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ถึงแม้ระดับความเชื่อจะลดลงบ้าง เนื่องจากการพัฒนาในด้านต่าง ๆ เช่น วิทยาการเทคโนโลยีการติดต่อสื่อสาร หรือระดับการศึกษาที่สูงขึ้น แต่ความเชื่อเรื่องผีปู่ย่าก็ยังคงมีความสำคัญกับวิถีชีวิตของชาวบ้านเป็นอย่างมาก แม้จะมีบางคนไม่อยากจะเชื่อหรือไม่อยากปฏิบัติ แต่ก็ไม่ได้แสดงความอวดดี หรือลบหลู่ ในเมื่อพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ยังมีความเชื่อถืออยู่ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติตาม

ด้านประเพณีต่าง ๆ ประชาชนชุมชนป่าขามก็จะปฏิบัติสืบทอดกันมาเช่นเดียวกับชุมชนอื่น ๆ ในเขตเทศบาลตำบลปาย ส่วนใหญ่จะมีประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้านดังนี้

- ประเพณีปีใหม่ ประชาชนจะจัดขึ้นในเดือนเมษายน คือ ช่วงสงกรานต์ และในช่วงปีใหม่นี้ส่วนใหญ่ทุกคนไม่ว่าจะไปทำมาหากินหรือแยกครอบครัวไปอยู่ภายนอกชุมชนก็จะกลับมาบ้านของตนเอง แล้วก็จะมีการกิจกรรมต่าง ๆ รวมถึงพิธีกรรมต่าง ๆ มีทั้งทำกันในครอบครัวและทำร่วมกันทั้งในหมู่บ้าน ในครอบครัวก็จะมีการดำหัวผู้เฒ่าผู้แก่ที่เคารพนับถือ ส่วนประเพณีที่ทำร่วมกัน ได้แก่ การไปทำบุญที่วัด ก่อเจดีย์ทราย สรงน้ำพระ และดำหัวผู้เฒ่าผู้แก่ที่อยู่ภายในชุมชน ทั้งนี้เพื่อเป็นการแสดงถึงความเคารพนับถือ ความกตัญญูทดแทน และยังเป็นการขอมาลาโทษและขอพรจากผู้เฒ่าผู้แก่ เพื่อเป็นสิริมงคล และสร้างขวัญและกำลังใจในการดำเนินชีวิตของตนสืบต่อไปภายหน้า

- การทำบุญเข้าพรรษา เป็นพิธีกรรมทางศาสนา เพื่อให้รู้ว่าถึงเวลาทำงานในไร่ในนาแล้ว การเข้าพรรษาชาวบ้านจะเริ่มในวันแรม 1 ค่ำ เดือน 8 โดยจะเริ่มตั้งแต่ประมาณเดือนกรกฎาคม ไปจนถึงสิ้นสุด คือออกพรรษา ในเดือนตุลาคม ชาวบ้านจะมาร่วมฟังเทศน์ ร่วมปฏิบัติธรรม เพื่อเป็นการขัดเกลาจิตใจในระยะเข้าพรรษา โดยจะทำทุกวันพระ จนถึงออกพรรษา ในช่วงเข้าพรรษาทุกวันพระ จะมีผู้สูงอายุ และอุบาสก อุบาสิกา มาปฏิบัติธรรมและถือศีล ตลอดระยะเวลา 3 เดือน ในระหว่างปฏิบัติธรรมตอนเย็น ลูกหลานจะนำน้ำปानะ มาถวายให้กับพระสงฆ์และผู้มาปฏิบัติธรรม เมื่อออกศีลในตอนเช้าของวันใหม่ จะมีลูกหลานนำอาหารมาจัดเลี้ยง ที่ชาวบ้านเรียกว่า “จ่ากะ” อาจเป็นวัดหรือที่บ้านตามแต่สะดวก เมื่อรับประทานอาหารเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็จะให้พรจากนั้นก็แยกย้ายกันกลับบ้าน การจ่ากะ หรือการจัดเลี้ยงอาหารกับผู้ที่ออกจากการปฏิบัติธรรม หรือออกจากศีลใหม่ ๆ จะส่งผลให้ผู้เลี้ยงอาหารได้รับบุญมาก เพราะเข้าใจว่า ผู้ที่ออกจากศีลหรือการปฏิบัติธรรมใหม่ ๆ นี้จะเป็นผู้ที่มีความบริสุทธิ์ทั้งทางกาย วาจา และใจ อยู่มาก

ส่วนในตอนต้นฤดูหนาว จะมีประเพณีที่สำคัญ คือ

- การทำบุญออกพรรษา เมื่อเข้าพรรษา ครบ 3 เดือน ก็จะมีการออกพรรษาในช่วงเดือนตุลาคม จะมีการทำบุญที่วัดของชาวบ้านในชุมชน ประเพณีที่ทำเป็นประจำคือ การตักบาตรตานขันข้าว(การอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ที่เสียชีวิตไปแล้ว) นอกจากนั้นก็มีประเพณีขึ้นวัด(การไหว้พระ รัชสีล และฟังธรรมเทศนา)

- ประเพณีลอยกระทง ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 อยู่ในช่วงเดือนพฤศจิกายน จะมีการลอยกระทงที่แม่น้ำปาย เพื่อขอขมาต่อแม่น้ำ ซึ่งหล่อเลี้ยงผู้คนในชุมชนมาตลอดทั้งปี นอกจากนั้นยังมีการจัดงานมหรสพ เพื่อสร้างความสุขและความสามัคคีของคนในชุมชน โดยชาวบ้านในชุมชน

จะร่วมกันจัดงานขึ้น โดยที่ผ่านมาชาวบ้านในชุมชนได้ช่วยกันและงานที่ออกมาสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

- ประเพณีตานข้าวใหม่ จะจัดขึ้นหลังจากที่มีการเก็บเกี่ยวข้าวนาปีเสร็จ ชาวบ้านก็จะจัดเตรียม สิ่งของที่ใช้สำหรับถวายพระ สิ่งที่จะทำเพิ่มพิเศษคือ ข้าวใหม่ที่เพิ่งเก็บเกี่ยวได้ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของประเพณีนี้ ซึ่งครอบครัวที่ทำนาจะมีการปฏิบัติเป็นประจำทุกปี ส่วนในครอบครัวที่ไม่ได้ทำนาแล้วบางครอบครัวยังถือปฏิบัติอยู่ โดยใช้วิธีซื้อข้าวใหม่ เพราะถือเป็นประเพณีที่มีการสืบทอดกันมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ

- ประเพณีตานข้าวหย่ากู่ จะจัดขึ้นในช่วงเดือน 3 ประมาณเดือน กุมภาพันธ์ของทุกปี โดยจะประกอบพิธีในวัน ไก่นกก่อนจะถึงวันมาฆบูชา โดยในสมัยโบราณเมื่อครั้งที่ชาวบ้านในชุมชนยังประกอบอาชีพทางการเกษตรเป็นหลักอยู่นั้น ชาวบ้านจะนำเอาสิ่งของที่ตนผลิตได้ในครัวเรือนของตนมาบริจาคเพื่อใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิตข้าวหย่ากู่ เช่น ข้าว ถั่ว งา มะพร้าว น้ำอ้อย แต่ในปัจจุบันที่สภาพสังคมเปลี่ยนไปชาวบ้านส่วนใหญ่จึงบริจาคเป็นเงินแทนเพื่อใช้สำหรับซื้อวัตถุดิบในการผลิต โดยในประเพณีนี้ชาวบ้านยังร่วมกันข้าวหย่ากู่ ที่วัดป่าขามตั้งแต่เช้า ถึงบ่าย หลังจากเสร็จแล้ว ก็จะมีการจัดขบวนชาวบ้านเพื่อนำข้าวหย่ากู่ไปแจกจ่ายแก่ชาวบ้านในชุมชนใกล้เคียง

ผู้นำชุมชนรายหนึ่งให้ข้อมูลโดยสรุปว่า วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นปัจจัยสำคัญในการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ตั้งแต่สมัยอดีตที่กลไกการควบคุมอำนาจจากภาครัฐยังไม่มีความชัดเจน กฎ ระเบียบต่าง ๆ ของชุมชนก็อาศัยกฎ จารีตประเพณีที่สืบทอดกันมา และในปัจจุบันยังมีการสั่งสอนเรื่องกฎระเบียบ จารีตประเพณีดั้งเดิมให้กับลูกหลานเพื่อให้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตต่อไป

นอกจากนั้นชุมชนป่าขามยังได้มีการนำวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น มาปรับใช้ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งอีกประการหนึ่งให้กับชุมชน คือ การสืบชะตาแม่น้ำปาย ซึ่งเป็นการนำเอาภูมิปัญญาดั้งเดิมมาประยุกต์ใช้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้คนในชุมชนได้แสดงถึงความนอบน้อมต่อธรรมชาติและเป็นกุศโลบายให้คนในชุมชนมีจิตสำนึกในการรักษาแม่น้ำปาย ซึ่งเป็นแม่น้ำสายหลักที่หล่อเลี้ยงคนในอำเภอปาย

เนื่องจากคนในชุมชนป่าขามส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ วิถีชีวิตจึงยึดติดกับพุทธศาสนา โดยมีกิจกรรมที่ทำร่วมกันภายในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาอยู่เป็นประจำ ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ส่งเสริมให้เกิดความเข้มแข็งภายในชุมชนเนื่องจากมีความเชื่อที่เหมือนกัน ขณะมีกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา คนรุ่นใหม่บางคนจะให้ความสนใจน้อยลงจากเดิม ขณะที่คนรุ่นเก่ามีความรู้สึกว่าเป็นงานที่ตนเองต้องร่วมทำ แต่คนรุ่นใหม่บางคน

กลับไม่รู้สึกละเช่นนั้น ประธานชมรมผู้สูงอายุให้สัมภาษณ์ด้วยภาษาไทยใหญ่ว่า “ หมดแล้วใน ลูกอ่อนหมดใคร่กว่าของ ลูกอ่อนต่างก่อดีกว่าของก่อบื้อแม่หื้อมาจอม ปอมา เจ้าหวุ่นฮอตตาหลา ก่อห่มะล่อม เมาก่าเล่นเกม ห่มะเจหนั้นก่อบุบโทรศัพท์” จากการสัมภาษณ์ดังกล่าวทำให้ได้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า กรณีเช่นการเข้าวัดเพื่อไปฟังธรรมะ คนรุ่นเก่าจะตั้งใจฟังเพื่อนำคำสั่งสอนมาใช้ในการดำเนินชีวิต แต่คนรุ่นใหม่บางคนเข้าวัดเพราะพ่อแม่บังคับ เวลาฟังธรรมะก็จะเล่นเกมส์ หรือคุยโทรศัพท์แทน ซึ่งถือว่าเป็นผลกระทบทางลบต่อความเข้มแข็งของชุมชนป่าขาม ขณะเดียวกันผู้นำชุมชนรายหนึ่งได้ให้ข้อมูลว่า ปัจจุบันการจัดกิจกรรมประเพณีต่าง ๆ ในชุมชน ประชาชนในชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ จริง แต่ไม่เข้าใจถึงความลุ่มลึกในประเพณีนั้น ๆ “บ้านเฮาเวลามีกำนันมีบ้าน กว๋ายักกันนำหน้า จ๋อกันนำหน้า เฮ็ด ๆ กันกว๋าย ห่มะฮู้เมวเฮ็ดหังต้องเฮ็ด ”

2. ปัจจัยภายนอกที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

1. การสนับสนุนจากภาครัฐ (โดยศึกษาทัศนคติของกลุ่มตัวอย่างแต่ละกลุ่มว่า การได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐมีความสำคัญและมีความจำเป็นต่อชุมชนป่าขามหรือไม่ อย่างไร และมีส่วนช่วยในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนหรือไม่ อย่างไร)

จากการสัมภาษณ์ความคิดเห็นและทัศนคติของกลุ่มผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการร้านอาหารและผู้ประกอบการที่พัก และเจ้าหน้าที่ของเทศบาลตำบลปาย ในประเด็นความสำคัญและความจำเป็นของการได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ พบว่า การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ภายในชุมชนยังมีความต้องการในการส่งเสริมในหลาย ๆ ด้าน จากภาครัฐ ทั้งในเรื่อง การส่งเสริมการสร้างรายได้ การพัฒนาอาชีพ การดูแลสุขภาพอนามัยของคนในชุมชน การส่งเสริมด้านการท่องเที่ยว และการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน เป็นต้น

ที่ผ่านมาชุมชนป่าขามได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐในหลาย ๆ ด้าน ที่ส่งผลให้ชุมชนเข้มแข็ง เช่น นโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนป่าขาม การส่งเสริมผลิตภัณฑ์สินค้าโอท็อป ตลอดจนการจัดหาสถานที่สำหรับจำหน่ายผลิตภัณฑ์ มีการฝึกอบรมด้านอาชีพ เช่น ตัดเย็บเสื้อผ้า การผลิตขนมไทย และงานฝีมือต่าง ๆ ซึ่งสามารถสร้างงานและรายได้ให้แก่คนในท้องถิ่นได้อีกทางหนึ่ง นอกจากนั้นภาครัฐยังส่งเสริมให้ชุมชนป่าขามได้มีกิจกรรมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การทำความสะอาดแม่น้ำปาย การปลูกต้นไม้ และการพัฒนาหมู่บ้าน

เจ้าหน้าที่จากเทศบาลตำบลปายได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับนโยบายของรัฐที่ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนว่า “ ส่วนกลางได้ส่งเสริมและสนับสนุนหลาย ๆ ด้านให้กับคนในชุมชน ก็คงเหมือนกับชุมชนอื่น ๆ ที่ก็จะได้รับการฝึกอบรมด้านอาชีพ งานฝีมือต่าง ๆ ชุมชนป่าขามก็เช่นเดียวกันครับที่จะได้รับการส่งเสริมเหมือนกับชุมชนอื่น ๆ ในเขตเทศบาลตำบลปาย แต่ผมขอ

พูดในภาพกว้างคือทั้งอำเภอปาย ผมคิดว่านโยบายที่ได้รับการส่งเสริมจากส่วนกลางที่อำเภอปาย อาจจะแตกต่างหรือว่าพิเศษกว่าที่อื่น ตรงที่เป็นเมืองท่องเที่ยว ก่อนหน้านี้นักท่องเที่ยวมีแต่คนต่างชาติ คนไทยมีไม่มาก หลังจากรัฐบาลส่งเสริมให้คนไทยเที่ยวในประเทศไทยมากขึ้น ปายก็ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวชาวไทยเพิ่มมากขึ้น ขณะเดียวกันการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยก็ช่วยโฆษณา ประชาสัมพันธ์ เชิญชวนคนมาเที่ยวอำเภอปายมากขึ้น โดยร่วมกับสถานที่ราชการ หลาย ๆ แห่ง จัดมหกรรมดนตรี มหกรรมหนังกลางแจ้ง มหกรรมชนเผ่าประจำอำเภอปาย และที่สนับสนุนเทศบาลตำบลปายมาได้ 2 ปี ต่อเนื่อง ก็คือ มหกรรมอาหาร สะอาด ปลอดภัย ไร้แอลกอฮอล์ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจาก สสส. และ ททท. ซึ่งก็ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ในการจัดทำกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ ผมคิดว่ามีส่วนช่วยทำให้เกิดการรวมกลุ่มของคนในชุมชนและดึงศักยภาพของแต่ละชุมชนออกมา การมีกิจกรรมหรืองานที่เกิดขึ้นบ่อย ๆ จะช่วยกระตุ้นให้คนเกิดความรักและหวงแหนวัฒนธรรม และประเพณีของตน ซึ่งตรงนี้ผมคิดว่ามีส่วนช่วยในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน”

2. การสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (โดยศึกษาทัศนคติของกลุ่มตัวอย่างแต่ละกลุ่มว่า การสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความสำคัญและมีความจำเป็นต่อชุมชนปายหรือไม่ อย่างไร และมีส่วนช่วยในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนหรือไม่ อย่างไร)

จากการสัมภาษณ์ความคิดเห็นและทัศนคติของกลุ่มผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการร้านอาหารและผู้ประกอบการที่พัก และเจ้าหน้าที่ของเทศบาลตำบลปาย ในประเด็นความสำคัญและความจำเป็นของการกระจายอำนาจจากภาครัฐ พบว่า การกระจายอำนาจเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เนื่องจากคนในชุมชนสามารถที่จะกำหนดทิศทางการพัฒนาต่าง ๆ ของชุมชนได้ด้วยตนเองและผู้แทน (สมาชิกสภาเทศบาลตำบลปาย) โดยผ่านทางการทำงานประชาคมแล้วเสนอต่อเทศบาลตำบลปาย ซึ่งตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาก็ได้รับการตอบสนองเป็นอย่างดี

ขณะเดียวกัน กลุ่มผู้นำชุมชนมีความเห็นว่า การที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (เทศบาลตำบลปาย) ให้การสนับสนุนงบประมาณในด้านต่าง ๆ ให้กับกลุ่ม เครือข่าย และชุมชนต่าง ๆ โดยเฉพาะในด้านการส่งเสริมอาชีพ การสนับสนุนกิจกรรมด้านประเพณีวัฒนธรรม ทำให้คนในชุมชนพึ่งตนเองได้น้อยลง เนื่องจากรอการสนับสนุนด้านงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น “ตั้งแต่มีเทศบาลนี้ดีกว่า จะหะอะหยังกะมีเงินมาสนับสนุน เมื่อก่อนจะหะงานใหญ่อะหยังกะอย่างกะต้องมาเรียไรจาวบ้านหลังคาหละ ร้อยสองร้อย หะเดี๋ยวนี้หะต้องหอมตั้งค์หละ หือมาหอมแสงกันนัก ๆ แตน ยกตัวอย่างงานบวชสา่งลอง เมื่อก่อนใครจะเอาลูกเอาหลาน

บวชก่อนบวชดีบ้าน ไผบ้านมันเจ้าภาพก่อนจะเซียงตั้งค์คนเดียว ถ้าเลี้ยงดีก่อนเซียงนักเป็นธรรมดา แต่พอถึงวันบวชเป็นพระก่อนจะมารวมกันดีว่าวันนี้เจ้าบ้านก่อนจะมาช่วยกันเลี้ยง ตั้งค์ดีเรียวกันมากก่อนจะมาใช้กันวันนี้ แต่ตั้งแต่มีเทศบาลเป็นก่อนงานประเพณีบวชต่างลงเข้าไว้ในแผนประจำปี พอถึงเดือนเมษายน เป็นก่อนจะเชิญคณะกรรมการชุมชน ไปประชุม นัดหมายกำหนดก้นจัดงาน ประเพณีบวชต่างลง แต่ละปีเป็นก่อนหีบมาปีละแสน หื้อคณะกรรมการชุมชนเป็นคนจัดก้นตั้งหมด ” การได้รับงบประมาณสนับสนุนจากเทศบาลตำบลปายทำให้ชุมชนป่าขามไม่ต้องไปเรียกรเงินจากคนในชุมชนในการจัดงานประเพณีต่าง ๆ ในขณะที่เดียวกันผู้นำชุมชนรายหนึ่งให้ข้อมูลว่าการที่ได้รับการสนับสนุนจากเทศบาลตำบลปายเป็นสิ่งที่ดี แต่การได้รับการสนับสนุนโดยไม่มีผลประโยชน์หลังเสร็จสิ้นกิจกรรม ทำให้เกิดผลเสียตามมา ซึ่งผู้นำชุมชนรายนี้มองว่า กลุ่มคณะกรรมการที่จัดงานต่าง ๆ จะเป็นกลุ่มเดิม ๆ ไม่มีการกระจายงานให้คนอื่นในชุมชนทำ และกลุ่มคนที่เป็นคณะกรรมการจะคิดถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการทำกิจกรรมนั้นมากเกินไป หากไม่ได้รับการสนับสนุนจากเทศบาลก็จะปฏิเสธที่จะให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรม และมองว่าหากเป็นเช่นนี้ตลอดไปจะทำให้ชุมชนป่าขามไม่สามารถพึ่งตนเองได้ “ก้านมีเทศบาลนี้เจ้าวก่อนดี เป็นช่วยหื้อเงินมาหะงานต่าง ๆ แต่เจ้าก็คิดว่าหน้าจะดีกว่านี้ถ้าเทศบาลมาผ่อมากอยแต่ ๆ ว่า หลังจากมีงานแล้วเกิดอะหยังขึ้นพ่อง ด้านดี ๆ ก้อมีจักนักเจ้าก็คิดว่าด้านดีคนอื่นถ้าจะอู้มาแล้ว เจ้าขออู้ด้านหะดีพ่อง เจ้าว่าเวลาเทศบาลหื้อเงินมา กลุ่มดีเป็นคณะกรรมการหลักก่อนจะเป็นคนไปฮับเงิน กำนีก่อนจะมาแบ่งเงินกันว่าใครรับผิดชอบงานอะหยังก่อนจะแบ่งหื้อคนนั้นก้าเงิน ดีจริงมันก่อนดีดีกระจายกันก้าเงินจาวบ้านคนอื่นเป็นจะหะได้ว่าหื้อ แต่เวลามีก้านมีงานอย่างอื่นแสมก่อนเป็นคณะกรรมการหมู่เดิมนีแสมมาะดีก้าเงิน ก่อนจะเป็นหมู่เดิม ๆ ถ้าหมู่นี้หะได้ก้าเงินก่อนจะหะค่อยไปจ้วยงานเป็นแต่เป็นว่ากะใด เจ้าก็คิดว่าบางเตื้อคนเฮาก่อก็คิดถึงผลประโยชน์ดีตัวเก่าจะ ไดฮับนักล้าไป ถ้าเป็นจะอู้ไปเรื่อย ๆ เจ้าก็ว่าบ้านป่าขามก้านี้จะหะยังคนเดียวก่อนหะได้ต้องขอฮื้อหน่วยงานนั้นหน่วยนี้เข้ามาช่วย”

เจ้าหน้าที่เทศบาลให้ข้อมูลว่า การจะสนับสนุนงบประมาณให้กับชุมชนในเขตเทศบาลตำบลปายเกี่ยวกับงานประเพณี พิธีกรรม หรือการฝึกอาชีพต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้น ที่สำคัญคือต้องคำนึงถึงประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับ และความพร้อมของชุมชน ซึ่งเทศบาลตำบลปายมองว่าชุมชนที่จะได้รับงบประมาณสนับสนุนต้องมีศักยภาพในการบริหารจัดการทั้งเรื่องคน เวลา วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ และเงิน ซึ่งเล็งเห็นว่าชุมชนป่าขามมีศักยภาพดังกล่าวเพียงพอ ในปีพ.ศ. 2554 ชุมชนป่าขามได้รับการสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงานต่าง ๆ เช่น ประเพณีบวชต่างลง ประเพณีรดน้ำคำหัวผู้สูงอายุ ประเพณีตานข้าวหย่ากู่ (ถวายข้าวหมูป่ายาส) ประเพณีเป็ง ถนนคนเดินปาย และส่งเสริมการผลิตสินค้าโอท็อปของชุมชนป่าขาม นอกจากนี้เนื่องจากเขตเทศบาล

ตำบลปายเป็นแหล่งอำนวยความสะดวกสบายในเรื่องสาธารณูปโภคต่าง ๆ ให้แก่คนในท้องถิ่นและนักท่องเที่ยว และเล็งเห็นว่าการท่องเที่ยวสามารถสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนได้เป็นจำนวนมาก จึงได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาเทศบาล พ.ศ. 2550-2554 ซึ่งได้วางแผนแนวทางในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว คือ มุ่งที่จะพัฒนาและปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยว โดยมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยว เช่น จัดทำป้ายและสถานที่บอกทาง ปรับภูมิทัศน์สองข้างถนนให้สวยงาม สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยว ดูแลรักษาและดำเนินการพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวเป็นประจำอย่างต่อเนื่อง “ ก่อนอื่นผมต้องขอบอกว่าชุมชนปายเป็นชุมชนในเมืองที่คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ มาก เมื่อเปรียบเทียบกับชุมชนอื่น ๆ ในเขตเทศบาลตำบลปายด้วยกัน เพราะฉะนั้นเวลาที่ชุมชนเขียนโครงการมาของประมาณสนับสนุนในเรื่องต่าง ๆ เวลาเข้าคณะกรรมการในการประชุมสภามักจะอนุมัติเกือบทุกเรื่อง ก็เพราะชุมชนเขาเข้มแข็ง มีศักยภาพเพียงพอในการจัดกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ได้ดี ทางเทศบาลก็ไม่ต้องห่วงไม่ต้องกังวลอะไรมาก ”